

За вас правда, за вас слава і воля святая!

Газета ГО «Криворізьке міське правозахисне товариство»

МИ ТУТ: [HTTP://WWW.KMPZT.ORG.UA](http://www.kmpzt.org.ua) НА ФЕЙСБУЦІ — У ГРУПІ "ПРОМІНЬ ПРОСВІТИ ЄДНАННЯ"

Легко долати труднощі можна лише в своїй уяві. А в реальності буває по-різному. І що вже тут казати в цьому відношенні не про долю якоїсь окремої людини, а про долю цілої країни, яка за площею – найбільша в Європі?! А коли при цьому ще пригадати, що все відбувається в епоху перемін, яка приходить приблизно один раз у два тисячоліття?..

Тому набагато краще жити й радіти кожному дарованому Богом дню, аніж примножувати страхи своїми побоюваннями. До того ж, як твердять деякі філософи, людина в сенсі духовного розвитку ніколи не стоїть на місці, а постійно перебуває в русі: або розпадається, або зростає.

Тож не даремно, мабуть, сьогодні і ця підла війна, і пандемія коронавірусної інфекції, і сама мінлива погода на тлі клімату, який змінюється й загрожує різними катаклізмами. Ми насправді опинилися в полоні часу великих випробувань, а наша Батьківщина, Україна, – в самому центрі зіткнення двох

цивілізацій і одночасно – двох способів організації суспільства: автократичного і демократичного.

А тому виходить, що очікувати нам на щось лихе (тобто – бути пасивними) – це не вихід зі становища. Але й агресивно діяти – так само, бо це пробуджує тільки руйнівні сили і залишає після себе руїни й руїни... Саме на такий, руйнівний, шлях (не розвитку, а розпаду) вчоргове у своїй історії стала Росія. Тож значить нам, українцям, тепер треба бути в стані активної оборони. Але при цьому – нізащо не забувати про найголовніше: про творчість (справжню, а не імітаційну, штибу графоманської), бо саме вона, творчість, нас єднає з Богом (з Природою по-іншому). І коли ми будемо все більше мислити і діяти у гармонії з Природою, то все активніше будемо просуватися у наше майбуття, а для наших ворогів-агресорів залишиться лише одне-єдине місце: смітник історії.

ЗРОСТАЙМО В МАЙБУТТЯ СЕРЕД ЗАГРОЗ!

Та на тому смітнику можемо й ми опинитися, бо час перемін ставить перед усіма одну-єдину вимогу: творити своє майбуття, а не руйнувати уже створене іншими людьми й цілими народами. Бо наші ж пра-пра-прадіди, передаючи з покоління в покоління свої духовні надбання творців-переможців, сподівалися увесь час на те, що ми, їхні нащадки, примножимо надбану ними в боях з агресорами й поневолювачами духовну величчю і створимо таку Русь-Україну, яка не тільки успішно оборонятиметься, а й своїм прикладом духовної творчості позитивно впливатиме як на своїх сусідів, так і на інші народи. Однак до такої духовної величчю нам ще далеко, а смітник історії – дуже й дуже близько: він дихає своїми смертоносними випарами нам у спину. А хіба не так?

Адже на політичній арені всередині країни – не єдність, а як і приблизно сто років тому, – роздрай. А тим часом

у численних містах і селах панують пихаті правителі-корупціонери, а не світлі лідери доброї волі, які спроможні вести за собою людей. Красиві ж слова сьогочасних наших політичних лідерів насправді відділені від реальності, а тому не здатні поки що стати дієвою силою з метою об'єднання українців перед нахабною мордою потвори-війни. І та морда бачить нашу роз'єднаність і розуміє, що з неї ніяка духовна величчю вирости не зможе. Тож вона кружляє вздовж наших кордонів і вишукує сприятливий момент задля того, аби встановити свою хижу і мордату владу ще хоча б у кількох регіонах, хоча хоче таке зробити в самому Києві, називаючи його на свій загарбницький манер «матерью городов русских»! А тому зростаємо, браття, в майбуття серед загроз, перемагаймо нашого підлого ворога насамперед духовним єднанням!

Професійні збройні сили: коли це буде можливо?

(Читайте на 3-й сторінці.)

рід - **Сили територіальної оборони**. Крім того, територіальна оборона матиме цивільну складову (органи державної та місцевої влади) і військово-цивільну (штаби зон територіальної оборони, добровільні формування територіальних громад). Загальне керівництво національним спротивом здійснюватиме Президент України, а безпосереднє – головнокомандувач ЗСУ через командувача Сил територіальної оборони. Керівництво рухом опору буде здійснюватися через командувача Сил спеціальних операцій. Завданням руху опору буде перешкоджання діям військ противника та участь у проведенні спеціальних операцій, таких як розвідка. У зв'язку з формуванням Сил територіальної оборони загальна чисельність ЗСУ збільшиться на 15 тисяч осіб (до 261 тисячі), у тому числі військовослужбовців - на 11 тисяч (до 215 тисяч). У мирний час в Силах територіальної оборони служитимуть контрактники та офіцери-призовники, а в особливий період будуть долучатися військовозобов'язані та резервісти. Добровільні формування територіальних громад будуть формуватися за рахунок добровольців. Закон планувалось ввести у дію з 1 січня 2022 року.

Тож 20 січня в приміщенні Криворізького сільського райвиконкому відбувся брифінг, присвячений створенню сил територіальної оборони на якому були присутні і члени нашого Криворізького міського правозахисного товариства: полковник Петро Лисенко та автор цих рядків.

«Батальйону територіальної оборони Криворізького району бути...» - головна теза у виступі його командира Юрія Сінковського. Коротко перерахувавши основні дії командування батальйону територіальної оборони за останні місяці, командир звернув увагу, що в Кривому Розі є посадові особи, які не сприяють діяльності підрозділу. Так, Юрій Сінковський попросив керівника ПАТ «Криворіжгаз» Анатолія Пономаренка елементарно забезпечити теплом приміщення штабу батальйону. Щоб уникнути некоректних емоційних оцінок і не вдаватися до політизації цього важливого оборонного процесу (якраз до деполітизації закликав

СТВОРЕННЯ СИЛ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В КРИВОРІЗЬКОМУ РАЙОНІ

20 січня в приміщенні Криворізького сільського райвиконкому відбувся брифінг присвячений створенню Криворізького батальйону територіальної оборони. Брифінг відкрив голова Криворізької райдержадміністрації Євген Ситниченко. На початку брифінгу учасники заспівали Гімн України.

Нині, на початку 2022 року, в українському суспільстві, як ніколи, стоїть задача надзвичайної ваги зі збереження державності України, зважаючи на складні випробування, які випали народу України, починаючи з зими 2013-14 років. На початку 2014 року Російська Федерація окупувала український Крим, скориставшись безпрецедентною складною ситуацією із фактичним самосуненням від виконання своїх обов'язків тодішнього Президента України Віктора Януковича. Тієї ж весни і влітку 2014 року на окупованих ворогом частинах Луганської і Донецької областей виникли в позаконституційний спосіб так звані «ЛНР» і «ДНР». Завдячуючи титанічним діям українських воїнів-добровольців, ефективній діяльності на

дипломатичному фронті п'ятого (тоді – новообраного) Президента України Петра Порошенка та деякому реформуванню збройних сил України ворожу навалу тоді вдалося зупинити.

Починаючи з літа 2019 року (уже за часів правління Президента України Володимира Зеленського), наші оборонні дії, з намаганням врегулювати ситуацію й не допустити дальшого проникнення ворога в Україну, продовжуються. Верховна Рада України на пленарному засіданні 16 липня 2021 року прийняла президентський проект закону «Про основи національного спротиву» (№5557) та у зв'язку з цим збільшила чисельність збройних сил України (№5558). Відповідні законопроекти підтримали відповідно 313 та 312 депутатів. Положення закону «Про національний спротив» врегулюють питання розвитку територіальної оборони, організації руху опору на окупованій території під час відсічі збройної агресії та відповідної підготовки громадян України. Зокрема, передбачено, що у складі збройних сил України з'явиться окремий

Юрій Сінковський на брифінгу) пропонуємо читачам подивитись повне відео брифінгу командування батальйону територіальної оборони Криворізького району ось за цим посиланням: https://youtu.be/i_yaWLPehV4

На завершення брифінгу заступник міського голови Кривого Рогу Олександр Фіщенко сказав, що місто буде сприяти діяльності батальйону, однак у виконкомі чекають від органів державної влади бюджетного коду, за яким зможуть профінансувати тероборону. Варто згадати також, що під час запитань і відповідей один із присутніх у залі припустив, що, оскільки син Юрія Вілкула, Олександр, на зв'язку із Сурковим (Владислав Сурков, російський чиновник), то криворізька тероборона може і не дочекатися фінансування від міської влади. Підсумувавши півторагодинну доповідь, командир батальйону тероборони Юрій Сінковський оголосив, що кожного вівторка о 10.00 в приміщенні Криворізького сільського райвоенкомату (майдан Вознесенський, 7 -В) буде проводитись прийом добровольців, які за законодавством мають право на участь в проходженні служби в батальйоні територіальної оборони.

Олександр ЧИЖИКОВ,
заступник голови ГО «Криворізьке міське
правозахисне товариство»

ДО 80-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ (УПА)

Цього року ми, українці, відзначаємо 80-річчя створення УПА (Української Повстанської Армії). Одна за одною обласні ради навіть визнають рік нинішній у своїх постановах роком УПА. Ми ж, починаючи із цього числа, будемо подавати матеріали про діяльність українських повстанців, які виборювали вільну Україну в один із найважчих часів її існування. І перший матеріал подаємо із наших, криворізьких, реалій. Але спочатку – коротка довідка від Інституту національної пам'яті:

«Заснована на зламі 1942–1943 років, вона діяла до вересня 1949-го, після чого реорганізована в збройне підпілля, що тривало до середини 1950-х. Через лави УПА пройшло понад 100 тисяч осіб. За участь у повстанському русі чи його підтримку каральними органами СРСР було репресовано понад півмільйона осіб. Діяльність УПА була логічним продовженням українського визвольного руху періоду Української революції 1917–1921 років, підпільно-бойової Української військової організації та Організації українських націоналістів (далі – ОУН) 1920–1930-х років. Боротьбу УПА у формі беззбройного опору підхопив дисидентський рух 1960-х років і національно-демократичне відродження кінця 1980-х – початку 1990-х. «У жовтні 1942 року на Поліссі постали перші збройні відділи, що дали початок Українській Повстанській Армії. 1) Для зафіксування цього історичного моменту визначається день 14-го жовтня 1942 року днем постанови УПА. 2) Для вшанування цього моменту день 14-го жовтня, що збігається з історичним козацьким святом Покрови, вводиться як святковий день УПА» (Із постанови Української Головної Визвольної Ради від 30 травня 1947 року). Тож 14 жовтня стало символічною датою повстання УПА. Із 2014 року відповідно до Указу Президента України № 806 14 жовтня є також Днем захисника України на вшанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві...» (За посиланням: <https://uin.gov.ua/informaciyni-materialy/viyskovym/ukrayinska-povstanska-armiya>).

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПІЛЛЯ ОУН (Б) НА КРИВОРІЗЖІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РР.)

Друга світова війна – одне з найжахливіших та контр-оверсійних явищ ХХ ст. Україна в роки війни виступала ареною, на якій зійшлися у жорстокому протистоянні радянська та німецька армії, діяли різноманітні підпільні та партизанські групи. Діяльність радянських партизанів висвітлена у багатьох українських та зарубіжних працях, у яких доведено, що радянський рух Опору діяв майже на всій території України. Натомість діяльність підпілля Організації Українських Націоналістів під керівництвом Степана Бандери (ОУН(Б)) та формувань Української Повстанської Армії (УПА) досліджується відносно недавно, і досі одним із малодосліджених аспектів залишається діяльність підпілля українських націоналістів на сході України, зокрема, і на території Криворіжжя. Діяльність підпілля українських націоналістів на території Дніпропетровської області і Кривого Рогу висвітлена у працях дніпропетровських дослідників М. Слободянюка та І. Шахрайчука. У контексті діяльності руху Опору на Дніпропетровщині автори торкаються і Криворіжжя. Вони висвітлюють деякі аспекти діяльності криворізької міськради та заходи, що проводили підпільники у місті. Крім того, окремі сюжети діяльності українських націоналістів у Кривому Розі висвітлено у працях Л. Шанковського та І. Біласа. Для написання статті були також використані адаптовані джерела, які містяться в збірнику документів під редакцією В. Сергійчука, а також архівні матеріали, спогади та інтерв'ю безпосередніх учасників підпілля українських націоналістів на Криворіжжі з особистого архіву Д. Куделі та П. Хобота.

Німецькі війська вступили у Кривий Ріг 14 серпня 1941 року. Разом з німцями у місті з'явилася похідна група ОУН(Б), яку очолював П. Ріжко. До її складу входили Я. Потічний, Д. Горбачов, І. Салаяк, І. Тарнавський, Г. Максимець та інші. Їм допомагали українські перекладачі при вермахті: Т. Найдик, О. Вітошинський, М. Войнович, Т. Сендик. Основними завданнями, які ставилися перед похідними групами, було створення підпільної мережі в містах і селах Східної України, а також проведення агітаційнопропагандистських заходів поміж місцевого населення. Такі завдання не повинні були викликати особливої протидії з боку вермахту.

Американський дослідник Дж. Армстронг з цього приводу звертає увагу на те, що ще перед початком німецько-радянської війни між німецьким командуванням та українськими силами існувала домовленість (наскільки вона була офіційною, судити важко. – Авт.) – німці дозволяли оунівцям займатися політичною діяльністю в окупованих регіонах України, натомість Рейх за власним бажанням організовував економіку на зайнятій території відповідно до потреб військової промисловості. Тому, на думку німецького командування, створення політичних органів управління на місцях, підконтрольних оунівцям, давала б змогу німцям проводити свою, заздалегідь розроблену, економічну програму визиску українських земель. Органами виконавчої влади в роки німецької окупації в містах України були міські управи. Першим головою міської управи Кривого Рогу став інженер Сергій Шерстюк, який одночасно очолював оунівську організацію в Кривому Розі. Під його керівництвом міська управа та оунівське підпілля розгорнуло найактивнішу діяльність. Зі спогадів Є. Стахіва, який з 5 по 25 вересня 1941 року перебував у Кривому Розі, дізнаємося, що при міській управі працювало бюро ОУН, яким завідував Я. Потічний, і відділ пропаганди, яким керував спочатку Д. Горбачов, а потім Б. Євтухов, відділ народної освіти очолював О. Зеленський, а інспектором відділу став В. Яровий. Цікаво, що Я. Потічний жив легально у місті, не вживав псевдо. У міській управі вибрав собі найкраще приміщення з порт'єрами та з дверима, оббитими

шкірою. На дверях було написано «Канцелярія ОУН» Отже, впродовж серпня-вересня 1941 року оунівське підпілля у Кривому Розі діяло практично легально. Завдяки цьому оунівці змогли створити свої осередки на Криворіжжі, активно залучали до ОУН(Б) місцеве населення, розгорнули культурнопросвітницьку та громадську роботу.

Одним з провідних завдань ОУН(Б) на території Східної України було створення оунівської мережі з місцевого населення. До підпілля ОУН(Б) залучалися не лише криворіжці, а й мешканці сусідніх сіл та районів. Про масштаби підпілля у Кривому Розі та навколишніх районах свідчить «Доповідна записка начальника управління НКВС по Дніпропетровській області секретареві обкому КП(б)У Найдюнову» від 25 квітня 1944 року. Згідно з цим документом, оунівське підпілля діяло на території Широківського, Магдалинівського та Софіївського районів, а також на деяких рудниках і шахтах Криворіжжя. Відомо, що в роки німецької окупації підпілля ОУН(Б) у Кривому Розі діяло на шахтах ім. Фрунзе, «Червоногвардієць», ім. Леніна та на КРЕСІ. На руднику «Суша Балка» оунівське підпілля очолював П. Размус. Окружним провідником Криворізького району з серпня 1941 року до арешту С. Шерстюка (грудень 1941 року) був П. Ріжко. До окружної референтури входили також І. Олійник та Пітій. Референтом молоді був М. Павлишин («Матвій»), який одночасно очолював історичний архів при міській управі. Господарчими референтами були спочатку Сліпецький, а потім Федоняк. Жіночим референтом була Г. Максимець. Районну організацію ОУН(Б) Кривого Рогу очолював Я. Мричко. Криворізьке підпілля мало зв'язки з навколишніми селами, у яких також створювалась оунівська мережа. Керівником ОУН(Б) Широківського району був Г. Ільченко 1923 р. н., уродженець і житель с. Пологи Широківського району. До складу проводу входили І. Оксамитний, А. Зайко (студент одного з вишів Кривого Рогу, який виконував функції зв'язкового між окружними та районними проводами), а також В. Гордієнко (вчитель німецької мови Широківської середньої школи). Загальне керівництво широківським районним проводом здійснював представник криворізького окружного проводу М. Захаржевський («Олесь»). Крім того, до підпільної організації ОУН(Б) Широківського району входили В. Малишко, Г. Сулімовський, Є. Мариненко, Н. Карпець. Така сама підпільна мережа діяла і на території Софіївського району. Керівництво районною організацією ОУН(Б) здійснювали: І. Шегада (завідувач райво Софіївського району), В. Вовк (директор Софіївської школи) та Чумаченко. До складу Софіївського районного проводу входили Ф. Перехрест, А. Мануйленко, В. Корпенко, К. Терещенко, І. І. Кошеленко, П. Ластовченко. Значну роль у підпільній мережі Софіївського району відігравав К. П. Терещенко. За даними НКДБ, він також належав до керівництва проводу і паралельно був завідувачем біржі праці в Софіївському районі. Така посада давала йому змогу оберігати націоналістичні кадри від відправки до Німеччини. Для надійної роботи між проводами був вста-

новлений постійний зв'язок. Так, у Софіївський район часто приїздили представники окружного проводу ОУН(Б) з Кривого Рогу «Гордій» та «Андрій». А підпільники «Степан» та «Леонід» забезпечували зв'язок між Кривим Рогом і Дніпропетровськом. З 1942 року зв'язок між Кривим Рогом та Широким забезпечувала Л. Мухіна, яка була прибиральницею у будинку, в якому мешкали німці. У такий спосіб підпілля забезпечувалося необхідною пропагандистською літературою, обмінювалось інформацією, здійснювався зв'язок із проводом Південних українських земель, який на той час знаходився у Дніпропетровську. Підтримувався постійний зв'язок і з представниками Південної похідної групи, які формували оунівську мережу в найближчих округах. Так, восени 1941 року із с. Казанка прибув член ОУН(Б) О. Черкун. Приїздив до Кривого Рогу із завданням з'ясувати долю заарештованого й етапованого до криворізького концтабору восени 1941 р. члена Південної похідної групи І. Жука. У Кривому Розі він відвідав редакцію газети «Дзвін», яку передплачував і на шпальтах якої було вміщено кілька віршів О. Черкуна (під справжнім прізвищем та псевдонімом «Роман»). Зустрівся в редакції з Г. Максимець, яка і повідомила про розстріл І. Жука.

Доконечною потребою оунівського підпілля в Кривому Розі, впродовж серпня-жовтня 1941 року було налагодження життя в місті та районі, а також проведення агітаційнопропагандистської роботи, яка сприяла б поширенню націоналістичних ідей серед місцевого населення. Одним з перших заходів криворізьких оунівців була організація «Просвіт». Від жовтня 1941 до 1944 рр. на Криворіжжі її очолював Ю. Семенко. Про діяльність криворізької «росвіти» згадує на своїх шпальтах газета «Краківські вісті» від 18 листопада 1941 року. Так, головна «Просвіта» розміщувалася у клубі пекарів у Кривому Розі, а її відділи були в Гайдамацькій Балці та у Вечірньому Куті, а також у селах Лозоватка та Широке. В Гайдамацькій Балці стараннями діячів «Просвіти» вчителів Петренко, Максименко та Целуйко був організований хор, а також аматорський гурток та курси українознавства. У Вечірньому Куті діяв хор під керівництвом Денисенко, якому акомпанувала місцева капела бандуристів. Упродовж вересня-жовтня 1941 року за сприяння міської управи в Кривому Розі був створений споживчий кооператив «Нове життя», який відпускав свою продукцію через 20 магазинів. До того ж, у місті було організовано товариство інженерів і техніків, яке налічувало до 100 членів. На першому ж своєму засіданні вони вирішили відновлювати підприємства та копальні Кривбасу. Встигли багато – відновили роботу лише декілька підприємств та копалень. Згодом німці заявили, що підприємства є власністю німецької армії і українці самостійно не можуть їх відновлювати.

Отже, міська управа під керівництвом С. Шерстюка організовувала в тих межах, які були дозволені німецькою адміністрацією, соціально-економічне життя в місті. У рамках залучення до ОУН(Б) молоді Я. Потічний організовує у Кривому Розі та Широківському районі спортивне молодіжне товариство «Січ». У 1941 році членами «Січі» були проведені товариські футбольні матчі з румунськими, угорськими та німецькими вояками. Один з них відбувся 17 жовтня 1941 у Кривому Розі з командою німецьких військових «Люфтвахріхтен». Крім того, молодь залучали безпосередньо до оунівського підпілля. З кримінальної справи М. Павлишина дізнаємося, що за час роботи молодіжним референтом Криворізького окружного проводу ОУН(Б) ним було завербовано Назаренка 1921 року народження та Колеснікова, теж 1921 року народження. Обидва стали членами ОУН(Б) у грудні 1941 року. М. Павлишина вони знали як «Матвій», і з ними він проводив заняття з ідеологічного виховання та конспірації. Отже, оунівці Криворіжжя приділяли велику увагу роботі з молоддю, адже саме у середовищі молоді було найбільше прихильників ОУН(Б). Тому не менш важливою була робота з учителями та відкриття освітніх закладів, які б діяли під контролем оунівців. 22 та 26 вересня 1941 року за розпорядженням міської управи у Кривому Розі була проведена конференція вчителів міста та навколишніх районів. У рамках конференції ухвалено ряд рішень, зокрема, замінити всіх учителів «з партійним білетом» на вчителів-аматорів, але націоналістично орієнтованих. Одним із основних предметів у загальній школі мала стати історія України, а з 3 класу діти повинні були навчатися німецької мови. Навіть більше – за розпорядженням відділу освіти при міській управі, був організований кабінет-читальня під керівництвом професора В. Боришкевича, який мав допомагати учителям історії літературою та вказівками. Така прискіплива увага до історичної освіти видається природною,

(Закінчення на 4-й стор.)

Професійні збройні сили: коли це буде можливо?

Президент України Володимир Зеленський 1 лютого підписав указ, який передбачає певні зміни в підходах до розвитку Збройних сил (ЗСУ). Формально він стосується підвищення грошового забезпечення військових і збільшення чисельності ЗСУ. Достатньо показово, що глава держави зробив у парламенті гучну заяву про зміцнення обороноздатності України та ймовірний майбутній перехід на професійну армію. «Цим указом передбачено збільшення грошового забезпечення всіх військових до рівня щонайменше трьох мінімальних заробітних плат. Перехід України до засад професійної армії, збільшення терміну дії контрактів, розробка концепції житлового забезпечення військових, ветеранів, їхніх сімей», – перерахував президент. За словами Зеленського, буде збудована системи кар'єрного зростання офіцерів і впродовж трьох років чисельність Збройних сил України збільшиться на 100 000 осіб. Окрім іншого, буде сформовано аж 20 додаткових бригад. Деякі надто емоційні ЗМІ відреагували на заяву глави держави повідомленнями, що президент Зеленський підписав указ про зміцнення обороноздатності України та «перехід на професійну армію». Тож варто більш детально розібратися в тому, що відбулося та куди крокуватиме українське військо.

ПРОФЕСІЙНА АРМІЯ. ДЕЯКІ ОЗНАКИ ТА НЮАНСИ

Одразу варто справедливо відзначити: Зеленський виявився першим главою держави в новітній історії України, хто офіційно так наблизився до терміна «професійна армія». Хоча об'єктивно «перехід України до засад професійної армії» і «перехід України до створення професійної армії» – не одне й те саме.

Понад те: збільшення впродовж трьох років чисельності Збройних сил України на 100 тис. вояків – це крок не назустріч професійній армії, а повністю протилежний. Тим паче, що чисельність ЗСУ має затвердити не президент, а парламент. Але з іншого боку, указ свідчить про визнання верховним головнокомандувачем, що завдання наростити оборонний потенціал у частині високотехнологічного переозброєння впродовж восьми років війни провалено.

Здається, головним мотиваційним фактором для президента Зеленського стала довгоочікувана втрата проблемної для нації ілюзії: віри в перемовину з Кремлем – хоч з посередниками, хоч без них. Так чи інакше, вперше після восьми років війни в державі з'явився перспективний погляд військово-політичного керівництва держави на майбутню армію, та й означені деякі шляхи її розвитку. Мушу обмовитися: не найкращий перспективний вигляд ЗСУ; але хай такий, ніж ніякого.

Україна так обирає на певний (можливо, на тривалий) час екстенсивний шлях розвитку армії (у широкому сенсі розуміння цього слова) – побудову такої собі радянської армії на український манер. Бо коли йдеться про припинення призову громадян України на строкову військову службу аж з 1 січня 2024 року, то це виглядає «створенням мотивації за Макаренком» – намальовані привабливі «перспективні лінії», але картину має створити хтось інший і в майбутньому. На жаль, важко підтримати збереження ще впродовж двох років призову до армії (до сил оборони), який давно існує як лобне місце соціальної нерівності. Тим більше, що такий підхід не виглядає переконливим, оскільки є лише наміром (у цій частині указ президента можна спокійно порівняти з передвиборними гаслами Юлії Тимошенко від 2007 року – про створення професійної армії).

Між іншим, з 261 тис. ЗСУ – 215 тис. військових; з 60 тис. НГУ – 52 тис. вояків; у ДПСУ – 53 тис. прикордонників. Формально ще можна додати 119 тис. поліцейських, тобто людей у погонах, здатних узяти в руки зброю. Тобто державу можуть захищати 539 тис. людей, якщо врахувати ще 100 тис. «від президента Зеленського». Чи зможе економіка держави забезпечити належним мотиваційним пакетом таку велику кількість людей – дуже велике питання. Чи хтось вдавався до математики та реальних розрахунків? Здається, що ні.

На жаль, такий шлях розвитку армії неминуче відтягне назад можливість масового сучасного високотехнологічного переозброєння ЗСУ, здатен суттєво пригальмувати можливості розробки та впровадження в армію потужної зброї стримування, як от ті самі берегові ракетні комплекси «Нептун», перспективний зенітно-ракетний комплекс й інше ракетно-реактивне озброєння.

І все ж в указі президента Зеленського можна знайти чимало по-

зитивних нюансів. Передусім, готовність суттєво змінити ставлення до мотивації військовослужбовців і такий запровадити системний підхід. І це далеко не тільки згадане грошове забезпечення, яке, як уже порахували, складатиме в мінімальній версії 19 500 грн. Збільшення терміну дії контрактів, розробка концепції житлового забезпечення військових, ветеранів, їхніх сімей – це потенційно сильні позиції, які, в разі реалізації, значно підсилять престиж військової служби та можуть стати для певної частини людей мотиваторами, щоб присвятити частину свого життя саме армії.

Саме час сказати кілька слів про нюанси можливої трансформації.

Перше – час трансформації. Скажімо, у Франції перехід збройних сил на професійні рейки відбувався майже сім років, з 1996 по 2003 рік. У рамках реформи було скасовано призов (у мирний час) і відбувся перехід до контрактної армії, менш численної, але більш ефективної. Загальна

чисельність французьких ЗС скоротилася з 499 тис. осіб у 1996 році до 256 тис. осіб на початку 2000-х. До речі, не зайвим буде згадати, що військовий бюджет Франції складає 32 млрд євро. Країна узятя як приклад через близькі показники чисельності армії.

Друге – якість особового складу. Зі служби в радянській призовній армії багато хто пам'ятає, що військових кінця другого року служби (наприклад, механіка-водія, мінометника або снайпера) цілком можна було вважати професіоналами. Але зі своїми негативними шлейфами: дідівщиною, високим рівнем небойових втрат, суїцидом, пияцтвом. У ЗСУ, які за своїм складом залишаються переважно робітничо-селянською армією, чимало «заробітчани», які залишають армію після першого контракту. Небойові втрати, суїцид, пияцтво також є проблемами, що вправда, вже в набагато менших масштабах. Так само, як у РСР, трапляється чимало випадків ненавмисного виведення з ладу техніки – через невисокий рівень її опанування особовим складом.

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ СИСТЕМИ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК ВИКЛИК ЧАСУ

Але цікаво, що під час цієї війни командирам інколи вдається вдало маневрувати. Зокрема, у грудні 2021 року командир бойової бригади, полковник Дмитро Кашченко у своєму інтерв'ю зазначив наступне: «Перед виходом у район (ОСС – В.Б.) ще прийдуть «піврічники». Їх називають «заробітчани». Не скажу, що це погано. Ми можемо підписувати контракт на півроку з тими, хто був призваний і відслужив по мобілізації. Людей, які призвалися у 2014-2015 по мобілізації, важко назвати заробітчанами. Так, зараз вони заробляють гроші. Але тоді вони грошей не заробляли, а були просто патріотами. Коли ти патріот, це класно, а коли патріот і заробляє гроші – взагалі вогонь, це набагато краще, ніж просто патріот. У будь-якому разі перед заходом у район до 100 чоловік точно приїде, а це близько 3-4%. Але зрозуміло, що такий досвід – скоріше мистецтво можливого та прояв індивідуального менеджерського таланту, ніж нарис вдалої системи.

І все ж фахівці Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР) схильні вважати, що можна вважати наявність в Україні побудованого професійного війська лише тоді, коли понад 50% особового складу служитимуть три і більше років. Це буде ознакою, що люди прийшли надовго, що техніку вони знають, що мотивація існує і що певний проміжок біографій цих людей буде пов'язаний зі службою в армії.

ВІД СЛІВ ДО ДІЛА: ЯК ЦЕ МОЖЕ ВИГЛЯДАТИ

Отже, який можна було б зробити висновок з появи указу, який за умов системних зусиль зда- тен вийти далеко за межі звичного стилю чинної влади. Команда Зеленського визнала безпрецедентну воєнну загрозу та робить практичні кроки в бік підготовки до війни. Якщо з'явилася розмова про професійну, укомплектовану на основі мотивації армію, має розроблятися деталізований план. Вірніше – Державна цільова програма створення професійних ЗСУ, для чого варто б створити потужну проектну групу. Програма повинна мати дату старту і фінішу реформи. І головне – її реалізація виходить далеко за межі повноважень Міноборони. Скоріше за все, тут мають плідно працювати кілька міністерств під пильним наглядом РНБОУ.

Ключовим первинним етапом згаданої програми має стати розробка нормативно-правової бази з внесенням правок до низки законодавчих актів. Кардинальна трансформація має відбуватися у формуванні нової системи кадрового забезпечення та впровадження нових принципів – конкурсів і рейтингів. З цією метою Кабінет Міністрів мав би затвердити нові форми контрактів кількох

типів. В указі президента слушно згадано про побудову системи кар'єрного росту офіцерів – це один з головних принципів розвитку мотивації людей.

Хоча не останньою справою буде й логістика, бо, наприклад, бойові бригади нині часто мають неналежно обладнані місця постійної дислокації, та й працювати військовим доводиться без вихідних, із ненормованим робочим днем. А це вже, безумовно, демотивує, оскільки практично віддзеркалює ставлення влади й суспільства до армії.

Говорячи про мотивацію, варто згадати вмонтовану в указ ідею «розробки концепції житлового забезпечення військових, ветеранів, їхніх сімей». Тут однозначно військове відомство має припинити забезпечувати житлом військовослужбовців – це справа окремої державної програми. Узагалі, усе, що має вибіркового характеру, в армії має бути рішуче ліквідовано, оскільки є формою для прихованої або явної корупції. Усі в строю мають бути рівними, а в отриманні пільг або «мотиваційних бонусів» відмінності формуються виключно від трьох позицій: вислуги років, посади та звання.

Наприклад, ЦДАКР ще у 2018 році пропонував розробку такого мотиваційного пакету, включено з концепцією житлового забезпечення. Оскільки Українська держава не має надлишкових ресурсів, вона мусить використовувати додаткові стимули, які мотивують укласти або продовжити контракт. У тому числі, це право на отримання безплатної освіти самим військовослужбовцем або членами його родини після п'ятирічної або семирічної вислуги за контрактом. А також можливість одержання спеціального сертифіката на житло. Зокрема, пропонувалося використовувати коефіцієнт, який би діяв після 10 років вислуги військовослужбовця. Так, після 15 років вислуги військовослужбовець отримав би можливість придбати за рахунок держави квартиру з еквівалентом вартості в середньостатистичному регіоні. Після 20 років служби обсяг наповнення сертифіката дозволяв би розраховувати на купівлю без доплати житла в обласному центрі. Доцільно розглянути й можливість більш раннього виходу на пенсію за рахунок вислуги в ЗСУ.

Тобто, наприклад, відповідно до розроблених пропозицій, сержант після 15 років служби у ЗСУ міг би піти на пенсію на 10 років раніше від зафіксованого в країні пенсійного віку; придбати середню квартиру за рахунок держави в районному центрі (або доплатити і купити житло в обласному); отримати пристойну пенсію і безплатну медичну допомогу в державних медичних установах; забезпечити безплатну освіту своїх дітей.

Природно, реалізація такої амбіційної програми потребує істотного збільшення фінансування ЗСУ. Для держави це вкрай непросте завдання, але питання не тільки у прямих бюджетних асигнуваннях.

Чи можна знайти альтернативні, позабюджетні ресурси? Здається, що так. Тільки звільнення ЗСУ від невластивих їм функцій, за прогнозами, дозволить заощадити понад мільярд гривень щорічно. А реалізація майна, підприємств, земель та інших структур ЗСУ може забезпечити необхідний армії гіперстрибок у розвитку – наприклад, у частині закупівлі високотехнологічних озброєнь. За попередніми підрахунками, такого майна у військового відомства досі залишається на кілька мільярдів доларів. Кошти від його реалізації можна було б спрямувати на розвиток ЗСУ. Якщо із цим завданням поєднати можливість приватизації підприємств ОПК та залучення інвестицій у довгострокові програми розвитку оборонної промисловості, дивіденди може отримати й армія – у вигляді дешевших, ніж нині, серійних постачань новітніх озброєнь. Саме стрімке переозброєння може сприяти побудові професійних ЗСУ.

Насправді парадигми пошуку ресурсів можуть бути різними. Головне – почати цей складний шлях. Звісно, багатьом хотілося б, щоб означений указ був точкою низького старту для короткого чи хоча б середнього забігу. Фактично нинішній верховний головнокомандувач оголосив запрошення на марафон. Але і його можна подолати.

ЗСУ в нинішньому вигляді вже років п'ять тому досягли піку можливостей – подальше нарощування оборонного потенціалу можливе лише за кардинальних якісних змін. Адже й нині, протягом років війни, для утримання особового складу армії спрямовується понад 70% асигнувань на потреби оборони. Тому й залишається на переозброєння лише п'ята частина бюджету – не більш ніж мільярд доларів. Своєю чергою, без переозброєння неможливо побудувати професійне військо – якщо навантаження залишаться виключно на людей, а ЗСУ будуть технологічно відсталішими порівняно з іншими арміями, контракти з нього йтимуть.

Отже, як раніше, усе в наших руках.

Валентин БАДРАК, директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння
Фото ЕРА/UPG і Макс Левин, Lb.ua

https://lb.ua/news/2022/02/03/504512_profesiyni_zbroyni_sili_koli_tse_bude.html

ДО 80-РІЧЧЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ (УПА)

ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПІЛЛЯ ОУН (Б) НА КРИВОРІЖЖІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 РР.)

(Продовження. Початок на 2-й стор.)

адже саме історія є основою формування світогляду в молодого покоління. Націоналістам на сході України необхідно було побороти радянські стереотипи у місцевому населенні і лише за допомогою могутньої антирадянської пропаганди можна було це зробити.

За сприянням Криворізької «Просвіти» 25 жовтня 1941 року розпочалися вступні іспити до Педагогічного інституту. Передбачалося, що навчання буде проводитися на двох факультетах: мовно-літературному та історичному. А рівно через місяць – 25 листопада розпочалися вступні іспити на фізико-математичний факультет. Директором інституту був З. Яровий. Отже, вища освіта в Кривому Розі принаймні в 1941-1942 роках була під контролем націоналістично налаштованої місцевої громади. За сприянням І. Зеленського, завідувача відділу народної освіти міської управи, в Кривому Розі було відкрито агрошколи, які мали забезпечити місцеві сільські господарства кваліфікованими кадрами. У 1942 році було відкрито дві такі школи: одна знаходилась у Веселих Тернах, а друга – в селищі Зелене (Ямчицька) «в семи кілометрах від центра міста». Цілком імовірно, що в агрошколах проводилася націоналістична агітація, адже деякі студенти цих закладів були розстріляні німцями за антинімецьку діяльність. А коли в місто повернулася радянська влада, колишні учні цих шкіл розстрілювалися за антирадянську та націоналістичну пропаганду. Так, 22 жовтня 1943 року на шахті ім. Валявка був розстріляний студент агрошколи Л. Костюк. Іншого студента агрошколи Б. Назаренка було розстріляно радянською владою у 1944 році.

Друкованим органом міської управи був часопис «Дзвін». Його керівником та ідейним натхненником був Д. Горбачов. Головним редактором був член ОУН(Б) М. Пронченко. На сторінках часопису з'являються його статті про С. Петлюру, Є. Коновальця, М. Хвильового, уряд Української Народної Республіки і національно-визвольну боротьбу українського народу 1917–1921 рр. На шпальтах «Дзвону» друкуються статті забороненого за радянських часів історика Козаччини А. Кашенка. Загалом, упродовж 1941-1942 років кореспондентами та журналістами газети було 18 осіб, у тому числі М. Жосан, І. Потапенко, С. Полевой, К. Бабенко, В. Олійник, В. Форменко, В. Барішкевич, М. Захаржевський, В. Короленко, М. Жовтуха, В. Черноус та інші. Всі вони писали на різну тематику і в різних жанрах, але їх об'єднувало бажання донести до криворіжців основні засади українського націоналізму. Отже, до арешту М. Пронченка на початку 1942 р. «Дзвін» знаходився під контролем оунівців і був одним із засобів розповсюдження їхньої ідеології на Криворіжжі.

Упродовж осені 1941 року міською управою Кривого Рогу була проведена робота з перейменування вулиць міста та запровадження релігійних свят замість радянських. Так, згідно з постановою від 15 вересня 1941 року, в місті повинні були з'явитися вулиці С. Петлюри, Є. Коновальця, І. Гонти, М. Залізняка, П. Могили та інших визначних діячів української історії. Крім того, вже 8 вересня 1941 року був визначений і перелік офіційних релігійних свят та вихідних днів. Наприклад, у вересні місяці було три вихідних дні, у жовтні пропонувалося святкувати Покрову, а в кінці року – традиційні християнські свята: Святого Миколая та Різдва. Отже, міська управа діяла відповідно до оунівських директив щодо прищеплення населенню християнських цінностей та формування історичної пам'яті через «культ українських героїв». Цей напрямок оунівської діяльності перебував у «фарватері» німецької антирадянської політики, тому не знавався особливого супротиву з боку німецької військової адміністрації. Однак ситуація різко змінилася після того, як оунівці розпочали акції непокорі німецькій владі.

25 грудня 1941 року айзанцкоманда Ц/5, яка базувалась у Києві, видала наказ усім постам поліції безпеки та СД рейхскомандарату України арештовувати і таємно страчувати без суду членів ОУН(Б). Цей наказ був викликаний загостренням військово-політичної ситуації в окупованій Україні, яке було пов'язано з діяльністю українських підпільників. Тому в Кривому Розі розпочинаються німецькі репресії проти оунівців. Так, у грудні 1941 року було заарештовано С. Шерстюка, Г. Максимець, М. Пронченка, а в лютому 1942 року вони були розстріляні. На початку січня 1942 року було заарештовано І. Салаяка, Я. Потічного, М. Павлишина та інших підпільників, але більшості з них вдалося втекти. Ці арешти були здійснені після доносу слідчого СД Кривого Рогу В. Пастернака. За це в 1944 році його було розстріляно повстанцями на Хмельниччині.

Після цих кривавих подій оунівці на Криворіжжі переходять у підпілля. Продовжується робота з розбудови підпільної мережі, але в нових умовах основний акцент робиться на організацію ліній зв'язку, розбудову Служби безпеки ОУН(Б) та на розгортанні пропагандистської роботи. Упродовж 1942 року на території Криворіжжя прибуває «друга хвиля» похідних груп ОУН(Б). У Дніпропетровську формується новий провід Південних українських земель, який очолює В. Кук («Леміш», «Степан»). Криворізький окружний провід очолює спочатку В. Кривошапка («Козак»), а згодом В. Гадада («Юрко», «Олесь»). У Кривому Розі місцеву оунівську організацію очолює М. Захаржевський («Олесь»). Для ще більшої конспірації з 1943 року рядовим членам підпілля ОУН(Б) на Криворіжжі були надані псевдо, а також були сформовані групи з мінімальним знанням інших учасників підпілля. Служба безпеки ОУН(Б) будувалась у двох напрямках: внутрішня безпека (вишукування агентів ворожих спецслужб у рядах Організації), а також розвідка та контррозвідка (отримання інформації через проникнення до військових та державних установ супротивника і протидія ворожій агентурі). Керував військовими акціями ОУН(Б) на Півдні України Іван Білик («Кость»). Він проводив свої акції в Мелітополі та в Кривому Розі. Зокрема, в 1943 році він звільнив деяких в'язнів з концтабору у Кривому Розі, отримувач харчі для підпільників з німецьких магазинів. У серпні 1943 року ним була підготовлена та проведена «атентатна акція» проти гестапівців та їхніх агентів.

На початку 1943 року розпочинається підготовка оунівського підпілля Кривого Рогу до збройного протистояння радянській владі. В цей час розпочинається активна пропагандистська робота, одним із завдань якої було перекопати місцеве населення, що за створення незалежної Української Держави борються не міфічне підпілля ОУН, а сам народ, який і є цим підпіллям. Загалом у цей час оунівська пропаганда набуває виразних антинімецьких рис. А з осені 1943 року розпочинається популяризація рішень III Надзвичайного збору ОУН(Б), на якому відбулася демократизація оунівської програми. Упродовж 1942-1943 рр. починається організаційне створення УПА. Її рейди на Схід започаткували залучення до загонів Української повстанської армії і «східняків». Відомо, що з 1943 року за вказівкою Головного Проводу районні оунівські організації Дніпропетровської області проводили велику роботу з вербування та відправлення до УПА призовних контингентів. Так, з Широківського району до лав УПА було відправлено 5 груп з місцевих мешканців. Займався відправкою керівник оунівської організації Широківського району Г. Ільченко. З Софіївського району перепутки паролі для скерування в УПА отримали І. Кошеленко, В. Карпенко, С. Жулинський та Н. Іванов. Проте виїхати до УПА їм не дозволило швидке просування фронту.

Упродовж 1943 року продовжуються німецькі репресії щодо оунівців Криворіжжя. Так, 22 жовтня 1943 року на шахті ім. Валявка німцями було розстріляно Р. Антоняка, К. Федоряка, Л. Крука. Загалом у цей час на Криворіжжі загинули П. Ворон, Ш. Черноярченко, Ю. Мадяр, Л. Костюк, І. Жмутко та інші. 22 лютого 1944 року в місто знову повертається радянська влада. В цей час націоналістичне підпілля у місті практично зникає. Деякі підпільники встигли евакуюватись, інші залишились і були заарештовані органами НКДБ. Так, на квітень 1944 року заарештовано 52 особи – учасники оунівського підпілля.

Отже, оунівське підпілля на Криворіжжі було започатковано одним з роїв Південної похідної групи. Першочерговим завданням оунівців стало створення місцевих органів влади та налагодження зв'язку з Проводом південних українських земель, який розташувався у Дніпропетровську. Криворізька міськрада впродовж серпня-жовтня 1941 року перебувала під контролем оунівців. За цей час було створено мережу «Просвіт», військово-спортивне товариство «Січ», була налагоджена соціально-економічна та культурно-просвітницька робота. Коли розпочинаються німецькі репресії, оунівці переходять на нелегальне становище. Загалом оунівці на Криворіжжі займалися агітаційно-пропагандистською та організаційною роботою.

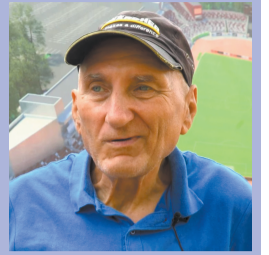
Роман ШЛЯХТИЧ, Павло ХОБОТ

https://shron1.chtyvo.org.ua/Shliakhtych_Roman/Diialnist_pidpillia_OUN_B_na_Kryvorizhzhii_v_roky_nimetskoj_okupatsii_1941_1944_rr.pdf

Фото взяте за посиланням: <https://old.uinp.gov.ua/page/ukrainska-povstanska-armiya>

ПІШОВ ІЗ ЖИТТЯ
ВАЛЕРІЙ РОМАНЕНКО

Із сумом повідомляємо, що 18 січня цього, 2022 року на 61-му році життя відійшов у вічність Валерій Борисович Романенко. Пішла з життя людина щирої душі, відкритого і доброго серця. Він запам'ятається як порядний чоловік, надійний і чуйний друг, завжди готовий простягнути руку допомоги тому, хто мав потребу в ньому. Він підтримував не тільки словом, але й ділом. Оптиміст, життєлюб, доброзичлива людина, любив навколишній світ і людей, які оточували його.

Життя Валерія Борисовича - яскравий приклад патріотичного служіння Батьківщині та національної свідомості, вірності своїм ідеалам і переконанням. В буремні 90-ті він стає активним членом товариства української мови «Просвіта» імені Тараса Шевченка і Народного Руху, які виступали за повну незалежність України. Він додає багато зусиль до українізації переважно російськомовного Кривого Рогу. Зокрема, він переконав батьків, аби вони писали заяви для навчання їхніх дітей в українських класах, підручники для яких сам привозить зі Львова. Для зближення Сходу і Заходу нашої країни долучається до організації обмінної делегації дітей і студентів Кривого Рогу з іншими містами західних областей України.

Журналіст за фахом, він бере активну участь у суспільному житті рідного міста. Місцеві газети «Червоний Гірник» і «Металург» друкують його матеріали про людей і про цікаві події гірничого краю, які знаходять відгук у читачів цих газет. Навіть уже будучи хворим він сумлінно відвідував усі заходи, присвячені знаменним подіям України та Кривого Рогу на нашій землі.

Особливе місце в житті Валерія Борисовича займав футбол. Він був відданим уболівальником ФК «Кривбас» із півстолітнім стажем, підтримував улюблену команду не тільки на її домашніх зустрічах, але і на виїзних, навіть – закордонних.

Його справи і пам'ять про нього завжди залишаться у серцях людей, які його знали і відчували його доброту, у серцях тих, які його знали, любили і з повагою ставилися до всіх його починань.

Царство небесне тобі, Валерію Борисовичу!

Валентина НІКУЛІНА,
членкиня ГО «Криворізьке міське правозахисне товариство».

Українці увійшли до найнещасніших націй – опитування

(Попри це, половина українців задоволена своїм життям)

Міжнародне опитування соціологічної служби Gallup показало, що українці стали однією з десяти найнещасніших націй серед 44 країн, де проводилось дослідження. В Індексі щастя українці посіли 38 місце з 44, свідчать результати міжнародного опитування Gallup, яке в Україні провели фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київський міжнародний інститут соціології (KMIC). «Попри те, що абсолютна більшість населення задоволена власним життям, в Індексі щастя Україна (+20%) посідає 38 місце з 44-х. Таким чином українці входять до десяти найнещасливіших націй світу», - йдеться у пресрелізї «Демініціатив». Зазначимо, що в кінці 2020-го року кількість щасливих людей в Україні (49%) було більше числа нещасних (35%).

Загалом, 57 відсотків населення Землі задоволені власним життям, 13 - не задоволені, 28 - не відчують ані задоволення, ані незадоволення щодо власного становища.

НАЙЩАСЛИВІШІ НАЦІЇ

Найщасливішими себе відчують люди у Колумбії, Казахстані, Албанії, Еквадору та Малайзії. Як і у попередніх подібних дослідженнях, населення Латинської Америки, Африки та Східної Азії почуватиметься найщасливішим з усіх країн світу, тоді як жителі Європи, Близького Сходу та Росії почуватимуть себе більш нещасними.

НАЙНЕЩАСНІШІ НАЦІЇ

У 2021 році до списку лідерів нещасних увійшли жителі Гани, Афганістану, Гонконгу, Іраку та Росії.

Опитування через інтерв'ю face-to-face, телефоном (CATI) та в онлайні провела міжнародна асоціація Gallup з жовтня по грудень 2021 року серед 41560 респондентів з 44 країн світу. Теоретична похибка опитування становить 3-5 відсотків.

В Україні дослідження проводили «Демініціативи» спільно з KMIC з 2 по 11 грудня 2021 року методом CATI (телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера). Вибіркова сукупність складає 2003 респонденти і є репрезентативною для дорослого населення (віком 18 років і старше) України.

Підготував Олександр ХРЕБЕТ, 3 лютого 2022 року
<https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrajintsi-uvijshli-do-najneschashnishikh-natsij-opituvannja.html>